

Zidanova melancholie

Jean-Philippe
Toussaint

LA MÉLANCOLIE DE ZIDANE

Zidane se díval na berlínské nebe a nemyslel na nic, díval se na bílé nebe odstíněné šedými mraky s modravými odlesky, nebe z vlámských obrazů za nesmírných a nestálých větrů, Zidane se večer 9. července 2006 díval na berlínské nebe nad olympijským stadionem a velice ostře vnímal, že tu je, prostě tady, na olympijském stadionu v Berlíně, přesně v tomto okamžiku, večer, kdy se hraje finálový zápas Mistrovství světa ve fotbale.

V ten finálový večer šlo bezpochyby pouze o formu a o melancholii. Zidanova forma se v ryzí podobě blýskla hned na začátku v penaltě proměněné v sedmé minutě nenápadným panenkovským kopem, míč se odrazil od břevna, dostal se za čáru a zas z brankoviště vypadl, už tahle biliárová dráha flirtovala se střelou legendárního Geoffa Hurtse ve Wembley roku 1966. Ale pořád to byla jen citace, nechtěná pocta jisté legendární příhodě mistrovství světa. Skutečné Zidanovo gesto onoho finále – náhlé gesto, žlučovitý výlev uprostřed samotářovy noci – překvapilo teprve až později a dalo zapomenout na všechno ostatní, na závěr zápasu i prodloužení, na přímé kopy a na vítěze, to rozhodující gesto bylo surové, prozaické, jako z románu: naprosto nejasná chvílka pod berlínským nebem, několik závrtných sekund dvojznačnosti, kdy se propojily krása s podlostí a násilí s vášní a vyvolaly zkrat nevídáního gesta.

Zidanova hlavička měla náhlost a švih kaligrafického tahu. Udála se sice v několika sekundách, ovšem musela být završením pomalého procesu zrání, dlouhé neviditelné a tajné geneze. Zidanovo gesto nezná estetické kategorie krásy a vznešenosti, leží mimo morální kategorie dobra a zla, jeho hodnota, jeho síla a jeho podstata vyplývají ze vzájemné jednoznačné shody v okamžiku, kdy k němu přesně došlo. Už zdaleka ho musely nést dva rozsáhlé podzemní proudy, první hluboký, široký, tichý, mocný, neúprosný, vycházející stejně tak z čiré melancholie jako z bolestného vnímání plynutí času a spojený se smutkem ohlášeného konce, s hořkostí hráče, který bojuje poslední zápas své kariéry a nemůže se rozhodnout skončit. Zidane se nikdy nemohl rozhodnout skončit, zná dobře předstírané odchody ze scény (proti Řecku) anebo odchody nepovedené (proti Jižní Koreji).

Nikdy nedokázal ukončit kariéru, a hlavně, a zejména zakončit ji krásně, neboť i skončit krásně nicméně znamená skončit, znamená to udělat konec legendě: třítát pohár z mistrovství světa znamená svou smrt přijmout, avšak nepovedený odchod nechává perspektivy otevřené, neznámé a pořád živé. Ten druhý proud, který nesl jeho gesto, proud souměrný a protikladný, vyživovaný průmírou

žluči a saturnských vlivů, to byla chuť skončit s tím co nejrychleji, neodolatelná chuť znenadání odejít z hrací plochy a vrátit se do šaten (*odešel jsem znenadání a aniž bych kohokoli upozornil*),¹ protože už ho zmáhá zemdlenost, náhlá nezměrná únava, vyčerpání, bolavé rameno, Zidaneovi se nedaří dát gól, už nemůže vystát soupeře, už nemůže vystát svět ani sebe. Zidanova melancholie je moje melancholie, vím o ní, pěstoval jsem si ji a zažívám ji. Svět se zamlží, údy ztěžknou, *hodiny připadají zmalátnělé, zdají se být delší, pomalejší, nekonečné*.² Cítí se uštvane a stává se zranitelným. *Così v nás se obrátí proti nám*³ – a v jisté opilosti z únavy a nervového napětí už Zidane může jedinečně udělat gesto násilné, které osvobozuje, anebo zvolit gesto útěku, které uleví, je neschopný jinak rozřešit to svírající nervové napětí (vždyť také *byl nucen opustit dílo nehotové*).⁴ Od začátku prodloužení ostatně Zidane nepřestával dávat bezděky najevo svou omrzelost kapitánskou páskou, která mu pořád padá, páskou, co se odloupává z paže a on ji musí donekonečna zas a zas nešikovně narovnávat. Zidane tak proti své vůli naznačuje, že chce ze hřiště pryč, že chce do šaten. Už nemá prostředky anebo sílu, energii, vůli uskutečnit svůj poslední skvělý kousek, poslední projev ryzí formy – jeho hlavičku v celé kráse pár okamžiků předtím vyrazil Buffon a to mu s konečnou platností otevřelo oči, předvedlo mu jeho nenapravitelnou bezmoc. Forma mu teď vzdoruje – což je pro umělce nepřijatelné, známe přece důvěrná pouta, která spojují umění s melancholií. Nedokáže vsítit gól, podaří se mu ale vsítit do duší.

Na Berlín už teď padla noc, jasné světlo pohaslo a Zidane náhle fyzicky vnímal, jak se nebe nad jeho rameny zatáhlo, nebeský blankyt překrývají potrhávané šmouhy černých a růžových oblaků soumraku. *Voda prostoupená tmou je dávná výčítka, jež nám nedává spát*.⁵

Na stadionu nikdo nepochopil, co se stalo. Já jsem ze svého místa na tribuně olympijského stadionu viděl, že se hraje dál, Italové přešli do útoku a hra se přesunula k protější bráně. Jeden z italských hráčů zůstal ležet na zemi, gesto proběhlo, Zidana ovládla nepřátelská božstva melancholie. Soudce přerušil hru a na trávníku začali všichni pobíhat sem tam, k ležícímu hráči a k pomeznímu rozhodčímu, kolem něhož se seskupili Italové, já těkal očima zleva doprava, pak jsem dalekohledem zaměřil jen Zidana, zcela bezděčně, pohled se vždy stočí na Zidana, postava Zidana v bílém dresu, jak stojí ve tmě uprostřed hrací plochy, obličej měl v mém dalekohledu velmi zvětšený, a náhle se vedle něho objeví Buffon, italský brankář, mluví k němu a masíruje mu hlavu, hněte mu lebku a šíjí překvapivým laskajícím, konejšivým pohybem, pohybem jako při pomazání, tak se to dělá dítěti, novorozenci, chceme-li ho uklidnit, utišit. Nechápal jsem, co se děje, nikdo na stadionu nechápal, co se děje, soudce zamířil k malé skupince hráčů kolem Zidana a vytáhl z kapsy černou kartu, ukázal ji proti berlínskému nebi a já hned pochopil, že je určena Zidanovi, ta černá karta melancholie.

Zidanovo gesto, neviditelné a nepochopitelné gesto je o to pozoruhodnější, že nebylo. Prostě se neudálo, máme-li soudit podle přímého sledování dění na stadionu a chováme-li ke svým smyslům oprávněnou důvěru. Nikdo nic neviděl, ani diváci, ani sudí. Nejenom že se Zidanovo gesto nekonalo, ale i kdyby se nakrásně událo, i kdyby nakrásně měl Zidane ten šílený úmysl, přání anebo vidinu, že udeří hlavou jednoho ze soupeřů, Zidanova hlavička by přece nikdy protivníka nemohla zasáhnout, protože pokaždé, když Zidanova hlava vykonala polovinu dráhy, která ji dělila od protivníkovy trupu, ještě pořád jí scházela druhá polovina, pak další polovina, pak ještě další polovina a tak pořád donekonečna, takže Zidanova hlava, směřující stále k cíli, ale nikdy ho nedosáhne, jako v nesmírně zpomaleném filmu sestříhaném do nekonečné smyčky, by se nikdy nemohla, to je fyzicky a matematicky nemožné (když už ne Zénónův, pak tedy Zidanův paradox), dostat do kontaktu s trupem soupeře – nikdy, a pro oči televizních diváků na celém světě byl viditelný jen prchavý popud, který proběhl Zidanovi hlavou.